

*Tatjana Stibilj Batinić
Vjeran Švaić
Gordana Bjelić
Martina Sesar
Ana Gržalja*

Prethodno znanstveno priopćenje

DRUŠTVENA KRETANJA – QUO VADIS, ADOLESCENTS?

1. UVOD

U suvremenom hrvatskom društvu krenuli smo u 21. stoljeće polazeći od kompetencijskog pristupa u sustavu osnovnoga i srednjega obrazovanja. Težimo kvalitetnoj nastavi temeljenoj na suvremenim spoznajama, razvoju profesorske autonomije i kreativnosti s pozicije društvenog i znanstvenog interesa. Naša zemlja u tranziciji, „bijela kuga“ u demografiji dovodi u fokus mlade naraštaje koji su nositelji napretka, ali i generacija krize. U takvoj konstelaciji društveno-ekonomskog odrastanja sve češće posežu za alkoholom, cigaretama kao „najstarijim drogama čovječanstva“. Prema istraživanjima dr. Sakomana iz 1998. g. 80% učenika prvih razreda srednje škole je probalo alkohol, samo 3,6 % učenika četvrtih razreda srednjih strukovnih škola nije nikada konzumiralo alkohol. U sklopu projekta *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* (ESPAD) tijekom 2007. rečeno je da u Hrvatskoj puši 38 posto dječaka i djevojčica u dobi od 16 godina, dok je europski prosjek 29 posto. Adolescenti više puše samo u četiri europske zemlje: Austriji, Češkoj, Bugarskoj i Letoniji. U Hrvatskoj je projekt proveden četiri puta, a koordinirao ga je Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 85% učenika adolescenata je pilo alkohol te se taj broj povećava kako u svijetu tako i kod nas. Alkohol može biti u pozadini oštećenja jetre, mozga, čira na želucu, upale gušterače i drugih bolesti. Iako su adolescenti svjesni mogućih negativnih posljedica koje konzumacija cigareta može imati, to ih ne sprječava da nastave pušiti, ne razmišljaju o negativnim posljedicama rizičnih ponašanja (efekt lažnoga konsenzusa), u razdoblju adolescencije (egocentrično mišljenje adolescenata) smatraju da su oni neranjivi, neuništivi, da im se ništa loše ne može dogoditi ako konzumiraju cigarete (Maglica, 2011). Visoka je prevalencija uporabe sredstava ovisnosti kod adolescenata, više od polovice ispitanika puši svakodnevno ili povremeno, mladići prosječno puše više, veliki postotak ispitanika konzumira alkoholna pića, mladići češće od djevojaka (Greblo, 2011). Subjektivne norme (roditelji i prijatelji) također imaju efekt na učestalost ispitanih rizičnih ponašanja (Maglica, 2011) pa i škola tu ima svoju ulogu. Današnji

zahtjevi profesionalne uloge nastavnika (Stibilj Batinić i Živčić Marković, 2011) uključuju značajna kompetencijska područja: učenja i poučavanja, okruženja za učenje, suradnju s roditeljima i zajednicom, profesionalnu komunikaciju i interakciju sa svojim ishodima učenja. Temeljna pretpostavka o važnosti nastave usmjerene na učenika stoga je i u cilju ovog rada. Pružiti uz sociodemografske podatke, aktualne informacije o adolescentskom načinu života i navikama ovisnosti. Smisao je u kreiranju kinezioloških sadržaja koji zdrave stilove života čine atraktivnim. Kultura kretanja ne postiže se ni odmah ni jednostavno. Treba redovito vježbati, uporno raditi, stvoriti navike i svijest o važnosti očuvanja tijela i duha, očuvanja predmeta TZK kao odgojnog i obrazovnog predmeta. Fenomenologija nekretanja u spoju sa stresom, alkoholom, cigaretama i ekranima naša su sadašnjost. Često je konzumacija alkohola, cigareta vezana za društvenu aktivnost uz koju se veže i neprihvatljivo ponašanje te lošije funkcioniranje u školi. Koliko u prevenciji neželjenih ponašanja može doprinijeti predmet TZK kroz svoju raznolikost sve više je jasno u svijetu, ali je li i u Hrvatskoj?

2. METODE RADA I ISPITANICI

Prigodan uzorak ispitanika čine učenici strukovnih srednjih škola grada Zagreba (Hotelijersko-turistička škola, Zdravstveno učilište, Škola za cestovni promet). U istraživanju je ukupno sudjelovalo 214 učenika, od čega 122 djevojke i 92 mladića završnih četvrtih razreda srednje škole u dobi 18 do 19 godina. Demografska struktura učenika uz razinu obrazovanja roditelja prikazana je u Tablici 1. Ispitanici su dominantno rodnom iz Zagrebačke županije i Grada Zagreba, ukupno 85,5%. Učenici u prosjeku žive u domaćinstvu od 3 do 6 članova te gotovo svi ispitanici (99%) imaju pristup internetu. Učenici su u anketi uz osnovna demografska pitanja, odgovarali na pitanja o slobodnom vremenu i načinu života (vremenu provedenom na internetu, pušenju, konzumiranju alkohola, vremenu provedenom gledajući televiziju), vremenu posvećenom školskim obavezama (prosjeku ocjena, vremenu provedenom učeći, tehnologiji) te o osobnom stavu prema korisnosti nastave tjelesne i zdravstvene kulture.

Tablica 1. Struktura uzorka učenika

DOB	%	OBRAZOVANJA MAJKE	%	OBRAZOVANJA OCA	%
18-19 g.	100	1. OSS i niže	9,3	1. OSS i niže	7,7
SPOL	%	2. trogodišnja SSS	13,1	2. trogodišnja SSS	18,2
Ženski	57	3. četverogodišnja SSS	54,2	3. četverogodišnja SSS	53,1
Muški	43	4. VŠS dodiplomski studij	8,4	4. VŠS dodiplomski studij	8,6
		5. VSS i više	15,0	5. VSS i više	12,4

3. REZULTATI I RASPRAVA

Podaci o simetričnosti i spljoštenosti distribucija, analiza grafikona i testiranje normaliteta distribucija Shapiro-Wilkovim testom pokazali su kako distribucije varijabli statistički značajno odstupaju od normalne distribucije te je podatke potrebno obrađivati neparametrijskim statističkim postupcima. Za utvrđivanje povezanosti između varijabli korišten je Spearmanov koeficijent korelacije uz pogrešku $p=0,05$. Iako blage, analizom korelacijske matrice (Tablica 2) utvrđene su statistički značajne povezanosti između određenih varijabli. Tako je vrijeme u danu utrošeno na učenje (UCE) negativno povezano s vremenom u danu provedenim na internetu (INT) ($r_s=-0,181$; $p=0,030$) i pozitivno s pušenjem (PUS) ($r_s=0,291$; $p=0,000$). Drugim riječima učenici koji puše i više vremena provode na internetu, manje uče. Zatim je utvrđena negativna korelacija između prosjeka ocjena u prošloj godini (OCJ) i pušenja (PUS) ($r_s=-0,245$; $p=0,000$) te vremena u danu provedenog gledajući televiziju ($r_s=-0,229$; $p=0,002$). Ovakav rezultat ukazuje na to da bolje ocjene imaju učenici koji manje gledaju televiziju i ne puše. Zanimljivim se pokazao podatak o postojanju blage negativne povezanosti korištenja novih tehnologija u nastavi TZK (TEH) i razine obrazovanja roditelja (OBR) ($r_s=-0,157$; $p=0,023$) te blaga pozitivna povezanost sa stavom o korisnosti predmeta TZK (KOR) ($r_s=0,327$; $p=0,000$). Naime, ispitanici čiji su roditelji nižeg obrazovanja više su u nastavi koristili nove tehnologije, što može biti i predmetom budućih istraživanja. Učenici koji su češće koristili tehnologije u nastavi TZK imaju i bolji stav o istoj.

Tablica 2. Korelacijska matrica

		INT	PUS	ALK	TV	OBR	OCJ	UCE	TEH	KOR
INT	r_s p	1,000	0,239 0,001	0,226 0,002	0,038 0,628	-0,039 0,599	-0,033 0,659	-0,181 0,030	-0,086 0,248	-0,225 0,002
PUS	r_s p		1,000	0,327 0,000	0,048 0,517	-0,029 0,674	-0,245 0,000	-0,291 0,000	-0,002 0,981	-0,148 0,030
ALK	r_s p			1,000	-0,058 0,434	0,027 0,693	-0,080 0,246	-0,147 0,065	-0,021 0,758	-0,158 0,021
TV	r_s p				1,000	0,041 0,582	-0,229 0,002	-0,076 0,368	0,109 0,140	0,105 0,156
OBR	r_s p					1,000	0,065 0,353	0,106 0,191	-0,157 0,023	-0,164 0,018
OCJ	r_s p						1,000	0,152 0,057	-0,038 0,589	-0,045 0,519
UCE	r_s p							1,000	0,089 0,272	0,018 0,826
TEH	r_s p								1,000	0,327 0,000
KOR	r_s p									1,000

r_s – Spearmanov koeficijent korelacije; p -vrijednost

Također očekivana je bila i negativna povezanost stava o korisnosti predmeta TZK (KOR) s vremenom u danu provedenim na internetu (INT) ($r_s = -0.225$; $p = 0,002$), pušenjem (PUS) ($r_s = -0.148$; $p = 0,030$), konzumacijom alkohola (ALK) ($r_s = -0.158$; $p = 0,023$), te neočekivano negativna korelacija s obrazovanjem roditelja (OBR) ($r_s = -0.164$; $p = 0,018$)

Tablica 3. Razlike u stavovima o korisnosti predmeta TZK

	PUS	ALK
Mann-Whitney U	2965,50	258,00
Z	-2,476	-2,105
P	0,013	0,035

Mann-Whitney U – vrijednost testa, PUS, ALK – zavisne varijable, Z – vrijednost, p - vrijednost

Daljnjom analizom podataka Mann Whitney U testom (Tablica 3) utvrđena je statistički značajna razlika između pušača i nepušača te između učenika koji redovito konzumiraju alkohol i onih koji ga uopće ne konzumiraju, u stavu o korisnosti predmeta TZK. Učenici koji puše i redovito konzumiraju alkohol očekivano imaju lošiji stav o korisnosti predmeta Tjelesna i zdravstvena kultura.

Prema podacima istraživanja 37% djevojaka i 28% mladića deklariralo se kao pušači, 14% djevojaka i 21% mladića kao povremeni pušači te 49% djevojaka i 51% mladića kao nepušači. Konzumacija alkohola vikendom i kroz tjedan 49% djevojaka te 46% mladića, uz učestalost prikazanu u Grafikonu 1.

Grafikon 1. Učestalost konzumacija cigareta i alkohola kod mladića i djevojaka

Također utvrđeno je kako djevojke 51% rijetko ili gotovo nikad ne konzumiraju alkohol, 44% alkohol konzumira vikendom, a 5% i do više puta tjedno. Kod mladića situacija je malo drugačija, njih 64% rijetko ili gotovo nikad ne konzumira alkohol, 23% alkohol konzumira vikendom, a 13% i do više puta tjedno. Iako se na temelju rezultata matrice korelacija ne može tvrditi o uzročno-posljedičnoj vezi između testiranih varijabli, svakako je evidentno kako učenici s lošim životnim navikama uče manje, imaju slabije ocjene kao i lošiji stav o korisnosti našeg predmeta.

4. ZAKLJUČAK

Shvaćajući društvena kretanja i kontekst provedenog istraživanja (5-6-sati dnevno internet i TV, sjedilački način života, učenici koji puše i više vremena provode na internetu manje uče i imaju slabije ocjene), adolescente s kojima radimo (iz pretežno urbanih, iako tri od deset učenika iz ruralne sredine, ako puše i puno gledaju TV imaju lošiji uspjeh u školi), različitog obrazovnog statusa roditelja; od osnovnog do visokog, no s velikom dominacijom srednjoškolskog obrazovanja (ako su roditelji nižeg obrazovnog statusa, učenici više koriste tehnologije), loše uvjete za nastavu TZK (2 od 3 škole u suprotnom turnusu dislocirano od škole, učenici koji češće upotrebljavaju tehnologije u nastavi imaju bolji stav o korisnosti nastave TZK), promjene koje vrijeme u kojem radimo donosi (svaki drugi ispitanik puši i konzumira alkohol, učenice u nešto većem postotku), možemo kreirati sadržaje ne samo obrazovne, nego i temeljene na lokalnim pojavama i fenomenima, odgojne nastave. Viktor Frankl rekao je „Društvo nije zdravo, ali je ozdravljivo“.

Kvaliteta poučavanja znači životnu posvećenost osobnom i profesionalnom razvoju, „work in progress“ prema znanju i razumijevanju društva. Kineziolozi mogu inspirirati mlade ljude prema entuzijazmu, samopovjerenju i strasti davanju najboljeg od sebe i prema rezultatima kojim angažirani pojedinci mogu, u suradničkom učenju kroz kineziološke sadržaje, naučiti što je kritičko mišljenje, rješavanje problema i razvijati metakogniciju te time ostvarivati ljudski potencijal, ono najvrednije što ova zemlja ima, opijeni tim vrijednostima umjesto ovisnostima.

5. LITERATURA

1. Švaić, V., Bjelić, G., Glad, T. i Stibilj Batinić, T. (2013). Eppur si muove – Motivi adolescenata i tjelesna aktivnost. *Zbornik radova 22. ljetne škole kineziologa RH, Poreč, 2013*. Zagreb: Hrvatski kineziološki savez.
2. Sakoman, S., Kuzman, M. i Raboteg-Šarić, Z. (1999). Čimbenici rizika i obilježja navika pijenja alkohola među srednoškolcima. *Društvena istraživanja*, 8(2-3), 373-396.

3. Greblo, M. i Šegregur J. (2011). Navika pušenja, konzumiranja alkohola i opojnih sredstava kod adolescenata. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo* 7 28,
4. Maglica, B.K. (2011). Odnos između elemenata modela prototipova/spremnosti na rizična ponašanja i učestalosti konzumacije cigareta i alkohola kod adolescenata. *Psihologijske teme* 20 2, 337-358
5. Stibilj-Batinić, T. i Živčić Marković, K. (2011). Ikona kineziologa. *Zbornik radova 6. Kongresa FIEP-a Europe, Poreč, 2011*. Zagreb: Hrvatski kineziološki savez, 461-465.
6. The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs (ESPAD) (2007) http://www.can.se/contentassets/2d0571a44fce4eab9539a1e5afce066d/the_2007_espad_report-full_090617.pdf